

Kamienie pamięci: w tym roku duchowni

Karol Usakiewicz

Znajdź księży, zakonników i siostry zakonne lub inne osoby konsekrowane – bohaterów walczących o godność człowieka, wiernych idei niepodległości, w sprzeciwie wobec totalitaryzmów (1939–1989).

„**N**ie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj” – takie jest motto szóstej już edycji projektu edukacyjnego „Kamienie pamięci”. Słowa apostoła Pawła mogą okazać się cenną podpowiedzią, ułatwiającą uczestnikom wybór bohatera. W sylwetkach postaci, które na trwałe zapisały się w historii Polski – świętych Jana Pawła II, Maksymiliana Marii Kolbego, błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki czy kard. Stefana Wyszyńskiego – bardzo wyraźnie dostrzeżemy realizację tej dewizy. Zapraszamy licealistów, gimnazjalistów i uczniów szkół podstawowych do odszukania i upamiętnienia bohaterów, których nazwisk nie odnajdziemy w opracowaniach historycznych ani podręcznikach. „Zwykły ksiądz” albo „skromna siostra zakonna”, osoby duchowne żyjące i działające w środowisku lokalnym w latach 1939–1989, mogą okazać się najlepszymi wykonawcami wezwania św. Pawła.

Każdy z bohaterów, podobnie jak w poprzednich edycjach projektu, zostanie upamiętniony wirtualnym kamieniem na mapie przygotowanej na stronie www.pamiec.pl/kamienie_pamieci.

Projekt nie ogranicza się do autorytetów wyznania rzymskokatolickiego. Pragniemy zwrócić uwagę również na przewodników duchowych innych wyznań chrześcijańskich, a także innych religii, których misja polegała na służbie lokalnym społecznościom, wierności ojczyźnie, obronie godności ludzkiej i sprzeciwie wobec totalitaryzmów.

Mamy nadzieję, że rezultatem projektu będzie odkrycie i uhonorowanie takich bohaterów oraz upowszechnienie wiedzy o nich w artykułach, filmach, na stronach internetowych, wystawach bądź tablicach pamiątkowych.

W projekcie mogą wziąć udział: młodzież szkolna, drużyny i zastępy harcerskie, koła naukowe, grupy rekonstrukcyjne lub koła kombatanatów, a także uczestnicy indywidualni – pasjonaci historii najnowszej. Zgłoszenia przyjmujemy do 30 stycznia 2015 roku. Kartę zgłoszenia, szczegółowe informacje i materiały można pobrać na stronie internetowej www.pamiec.pl/kamienie_pamieci.

Uczestnik (albo grupa uczestników) wybiera zasłużoną w walce z totalitaryzmami, związaną z regionem osobę duchowną, następnie opracowuje jej portfolio, upowszechnia wiedzę o bohaterze (forma dowolna – np. film, wystawa, strona internetowa).

Następnie należy zgłosić projekt upamiętnienia postaci lokalnym władzom samorządowym i przesłać materiały na stronę internetową oraz raport końcowy ze wskazaniem wykorzystanych źródeł.

Termin wykonania zadań przez uczestników oraz przesłanie wymaganej dokumentacji przewidujemy na koniec marca 2015 roku. Finał projektu, koordynowanego przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Białymstoku, odbędzie się w maju 2015.

Uczestnicy projektu mogą liczyć na pomoc Biura Edukacji Publicznej IPN i jego oddziałów regionalnych: nasi naukowcy mogą na każdym etapie udzielić wskazówek dotyczących odnajdywania dodatkowych informacji. Umożliwimy eksponowanie prac na naszej stronie internetowej i ułatwimy dostęp do materiałów pomocniczych.

Każdy z uczestników projektu otrzyma dyplom poświadczający udział w akcji upamiętniania osób duchownych, autorytetów moralnych okresu zniewolenia totalitarnego 1939–1989. 🇵🇵

Karol Usakiewicz – pracownik Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Białymstoku

► Siostra Barbara Kraciuk z żydowską dziewczynką Alfredą Baruszyńską, ukrywaną w czasie II wojny światowej

Dokumenty zbrodni

Instytut Pamięci Narodowej przygotował drugi tom dokumentów poświęcony okolicznościom porwania ks. Jerzego Popiełuszki i procesowi jego zabójców (tom pierwszy ukazał się w 2009 roku). Obecna publikacja składa się przede wszystkim ze 198 dokumentów, z których zdecydowana większość to protokoły przesłuchań świadków oraz oskarżonych w prowadzonym od 23 października 1984 roku przez funkcjonariuszy Biura Śledczego MSW dochodzeniu w sprawie zabójstwa żoliborskiego kapłana. W opracowaniu znajduje się również aneks, m.in. z bardzo ciekawym dokumentem – planem czynności śledczych grupy operacyjno-śledczej Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Toruniu w sprawie zaginięcia ks. Jerzego Popiełuszki. Z tego dokumentu możemy poznać treść zeznań głównego świadka, czyli Waldemara Chrostowskiego, z pierwszych godzin po uprowadzeniu ks. Jerzego. Jedynie część z tych dokumentów jest szerzej znana dzięki obszernej publikacji Petera Rainy, wydanej w 1986 roku w Londynie (*Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i ojczyznę*). W jego pracy znalazły się jednak tylko te dokumenty ze śledztwa, które zostały włączone przez sąd toruński do przebiegu procesu zabójców kapłana z początku 1985 roku. Sąd, z powodów pozamerytorycznych, zrezygnował z przesłuchania ważnych świadków, jak np. sekretarki Grzegorza Piotrowskiego, pracującej w MSW, czy sąsiadki zmieniającej zeznania z korzystnych na niekorzystne dla głównego oskarżonego. Ponadto – w odróżnieniu od omawianej publikacji Jakuba Gołębiewskiego – praca Petera Rainy była pozbawiona aparatu naukowego, w tym przypisów tak rzeczowych, jak i osobowych.

Postać błogosławionego księdza Jerzego, gdy spojrzymy na nią z perspektywy trzydziestej rocznicy jego męczeńskiej śmierci, nie budzi dziś żadnych kontrowersji. Nikt przytomny nie próbuje kontynuować narracji o kapłanie Solidarności w stylu artykułów Jerzego Urbana (podpisującego się pseudonimem Jan Rem) czy jego konferencji prasowych z lat osiemdziesiątych. Nie spotykamy się dziś z publi-

kacjami, które czyniłyby z księdza Jerzego „polityka” prowadzącego jakąś grę z władzą i o władzę. Jednocześnie trzeba sobie powiedzieć, że o ile życie i działalność żoliborskiego kapłana zostały opracowane w sposób zadowalający, o tyle okoliczności jego męczeńskiej śmierci do dziś pobudzają do refleksji i sporów historycznych. Impulsem do dalszych poszukiwań w tej materii stały się ustalenia i hipotezy publicznie wypowiedziane przez prokuratora Andrzeja Witkowskiego oraz dziennikarza śledczego Wojciecha Sumlińskiego. Czy zatem ksiądz Jerzy został zamordowany przez funkcjonariuszy SB na czele z Grzegorzem Piotrowskim, czy też ukarani za tę zbrodnię osłaniali podczas procesu toruńskiego rzeczywistych sprawców mordu?

Publikacja IPN nie rozwiązuje tych dylematów i sporów, choć przybliżyła nas do poznania kolejnych tajemnic. Szczególnie ważne z tego punktu widzenia i przełomowe wydaje się wyjaśnienie głównego oskarżonego Grzegorza Piotrowskiego, zawarte w protokole z 3 listopada 1984 roku (dokument 73). Wyjaśnienia

Piotrowskiego, m.in. obciążające zwierzchnika, Adama Pietruszkę, spowodowały włączenie do śledztwa, a następnie do aktu oskarżenia wątku sprawstwa kierowniczego. To właśnie wówczas, podczas tego przesłuchania, padły informacje dotyczące zezwolenia przez zwierzchników Piotrowskiego na zastosowanie fizycznych represji wobec ks. Jerzego od grudnia 1983 roku, w celu jego zastraszania lub – jak się stało – zamordowania.

Tom II tak bardzo potrzebnej publikacji o działaniach szeroko rozumianego aparatu represji wobec ks. Jerzego spełnia oczekiwania badaczy. Dzięki solidnej pracy redaktora Jakuba Gołębiewskiego otrzymujemy nie tylko kolejną porcję wiedzy dotyczącej dynamiki zmian zachodzących w toku śledztwa, lecz także – w przypisach – garść nowych informacji o ludziach tworzących komunistyczne „służby sprawiedliwości”. 📖

Jan Żaryn

Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1984, t. 2: Śledztwo w sprawie uprowadzenia i zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki, wstęp i oprac. Jakub Gołębiewski, IPN, Warszawa 2014

Rusza nowy portal obozdwochtotalitaryzmow.pl

Strona internetowa dokumentuje historię **obozu w Jaworznie**. W 1943 roku Niemcy utworzyli tam **obóz Neu-Dachs**, filię KL Auschwitz. W tym samym miejscu w 1945 roku komuniści zorganizowali Centralny Obóz Pracy, w którym do 1949 roku przetrzymywano m.in. żołnierzy AK, Niemców, Ukraińców i Łemków. Dwa lata później przekształcono go w Centralne Więzienie dla Młodocianych Więźniów Politycznych. Obóz w Jaworznie funkcjonował do 1956 roku – najdłużej na ziemiach polskich.

Portal jest podzielony na trzy części, odpowiadające kolejnym etapom funkcjonowania obozu. Można w nich znaleźć film dokumentalny, wizualizacje, artykuły, wywiady z byłymi więźniami obozu, niepublikowane do tej pory zdjęcia.

Portalowi patronują prezes IPN oraz sekretarz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Przedsięwzięcie dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu Patriotyzm Jutra.